

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

TLHAKOLE/MOPITLWE 2017

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 24.

DITAELO LE TSHEDIMOSSETSO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le THARO:

KAROLO YA A:	Poko	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Ditlhangwa tsa setso	(25)
KAROLO YA C:	Terama	(25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

KAROLO YA A: POKO
MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
LEBOKO LE LE SA TLHAOLWANG – Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO
Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: TERAMA
Araba potso e le NNGWE.

5. TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI KGOTSA DITLHANGWA TSA SETSO) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA):

Araba FELA dipotso tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama tse o di ithutileng.

Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya C.
Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. BOLEELE JWA DIKARABO

Karabo ya potso ya tlhamo ya poko e tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 250–300.

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 400–450.

Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale, mme di nne maleba.

7. Latela ditaelo kwa tshimologong ya KAROLO e NNGWE le e NNGWE.
8. Nomora dikarabo tsa gago ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo pampiring ya dipotso.
9. Simolola KAROLO e NNGWE le e NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
10. Tiriso ya nako e e tshikinngwang.

KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le 40

KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le 55

KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le 55

11. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimose tseba le tlhopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO			
Poko e e tlhaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.			
PALO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MADUO	TSEBE
1. 'Semakaleng-a-Monyaise '	Potso ya tlhamo	10	6
2. 'Go nwela ga Mendi '	Dipotso tse dikhutshwane	10	7
3. 'Selelo sa Moopa'	Dipotso tse dikhutshwane	10	8
4. 'Loso'	Dipotso tse dikhutshwane	10	9
LE			
Poko e e sa tlhaolwang: Batlhatlhojwa botlhe ba TSHWANETSE go araba potso e.			
5. 'Bofereferere jwa toro'	Dipotso tse dikhutshwane	10	10
ELA TLHOKO: Araba POTSO e le NNGWE YA TLHAMO le POTSO e le NNGWE YA TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Mo KAROLONG YA B le mo KAROLONG YA C araba potso e le NNGWE fela.			
KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO			
PADI: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo pading e o e tlhaoletsweng.			
6. <i>Leba Seipone</i>	Potso ya tlhamo	25	11
7. <i>Leba Seipone</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	11
8. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Potso ya tlhamo	25	13
9. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	13
10. <i>Masego</i>	Potso ya tlhamo	25	15
11. <i>Masego</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	15
KGOTSA			
DITLHANGWA TSA SETSO: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse o di tlhaoletsweng			
12. 'Tholego ya Bakgatla ba ga Kgafela' LE 'Leboko la dikgomo'	Potso ya tlhamo	25	17
13. 'Tholego ya morafe wa Batlhaping' LE 'Batlhaping ba Kgotla ya oorraMaidi'	Dipotso tse dikhutshwane	25	19
KAROLO YA C: TERAMA			
Araba potso e le NNGWE.			
14. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Potso ya tlhamo	25	21
15. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	21
16. <i>Ga se Lorato</i>	Potso ya tlhamo	25	23
17. <i>Ga se Lorato</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	23

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya TLHAMO e le NNGWE le potso e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Ga o a tshwanela go araba dipotso tse PEDI tsa tlhamo kgotsa dipotso tse PEDI tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso go rurifatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlhokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA (✓)
A: Poko (Poko e e tlaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tlaolwang)	5	1	
B: Padi/Ditlhagwa tsa Setso (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	7–13	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	14–17	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO**MABOKO A SETSWANA – MK Mothoagae**

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong mangwe a le MANE a a tlaotsweng le go tswa go le le LENGWE le le sa tlaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE le DINGWE di le PEDI go tswa mo mabokong a a tlaotsweng le le le sa tlaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa leboko le le sa tlaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso e le NNGWE ya leboko le le sa tlaolwang.

POKO E E TLHAOTSWENG

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le nne tse di boditsweng.

POTSO 1: POTSO YA TLHAMO

Buisa leboko le le latelang, mme morago o kwale tlhamo e mo go yona o tlhagisang maikutlo a mmoki ka ga 'Semakaleng-a-Monyaise'. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

SEMAKALENG-A-MONYAISE – JSS Shole

- 1 Ga nkitla ke bua thata, ke tlaa nyaisa
- 2 Ke tlaa kopela Semakaleng madulo.
- 3 Ga se moeng, tlhe, ke mong wa lapa
- 4 O tlaeditswe ke batlhanka ditulo.
- 5 O maaka mantle motho wa marara
- 6 O ka go loma tsebe, a re gape, se sebe
- 7 A go je ka loleme, a re maaka ga se khumo.
- 8 Yo o sa itseng go bua le baeng!
- 9 A buang e kete o duelela mafoko.
- 10 O tlhopho a se kae fela mme a a manege
- 11 Se-boloko, se-kgomo ya motlapa.
- 12 O ratile go ntsha botshelo leinane,
- 13 Go fetola dipuo tsa batho diane.
- 14 O fa dilelo tsa baratani melodi
- 15 Ditshego tsa bona a di dire tshotlo.
- 16 Monna yo o tsotse basadi ditswalo;
- 17 O supile sentle ka Mma-Oshupile.
- 18 Fela o ba ratisa thata bonkatsea
- 19 Bogale jwa mosadi seka-nkwe.
- 20 Setlhano* seo sa gago, diane,
- 21 Se tlaa sala motlhang o nyamalala,
- 22 Gonne monna a tswana nao jalo
- 23 O gaola fela jaaka kupe e tshweu,
- 24 A bo a setse a tlhabelwa badimo
- 25 Go twe ba se ka ba fularela lefatshe.

[10]

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

GO NWELA GA MENDI – MS Kitchen

- 1 A ga yare mokgosi o dule moseja ole,
 2 Go le thata, tau tse ditona di lotlhaganye;
 3 Go le thata ya lentšwê ka banna ba se bale,
 4 Go bifile, ka ditlhaka di tshelepaganye,
 5 Ga bolola mophatô wa Mautlwakgosi mono.
- 6 Koi ya metse, Mendi, e sale e hulara
 7 E paoganya ka bone mawatlê a magolo;
 8 E phepile malatsi, ba gopotsê ntlheng ya Fora
 9 (Le ênê Fora o buiwang ga ba mmôna ka matlhô)
 10 Golô ba go ileng go itse tlhapi tsa madiba.
- 11 He bagaetšho! Lalang ka nthô madi a tšhologa,
 12 Le pelo di gamuketse botlhoko di tlaa fôla.
 13 Ba ile barwa-rra-rona, ga ba na go menoga,
 14 Ba jelwê ke tau e sa sisimogeng motho mmala,
 15 Ba meditšwe ke metse a se nang pelotlhomogi.
- 16 Go no go sa bolola legatlapa lepê nabô,
 17 Go no go ile bomorwa-lošo-lo-dirwang fêla-
 18 Banna ba tšwang mogang thamô ya phala e hubitše,
 19 Banna ba tšhwantshitseng bolalomê le dibatana,
 20 Thaka tse dikgolo tse di pelo di ritibetseng.
- 21 Fa mongwê a na a ba tlasêlêla lonyatšong
 22 A re ke bodišaše ba ka mo tšhoga seêmô,
 23 O na a tlaa thanya fêla lomapô lo le tsebeng.
 24 Mme fa le ênê gongwê e le mosimane wa pholo,
 25 Bogolo go no go ka ša logong ga sala mólôra.

- 2.1 Tlhalosa mola 2 go ya ka diteng tsa leboko. (2)
- 2.2 Naya sekapuo se se mo moleng 14 le mosola wa sona. (2)
- 2.3 Naya ponagalo ya poko e e mo meleng 6 le 7 le mosola wa yona. (2)
- 2.4 Tlhagisa maikutlo a mmoki, mme o tshegetse karabo ka lebaka. (2)
- 2.5 Morero wa leboko le, ke ofe? (2)

[10]

POTSO 3: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

SELELO SA MOOPA – GK Setou

- 1 Ke bogologolo ke ja mokaikai go tsa borraetsho,
 2 Ke leka sengwe le sengwe sa go ka mpha leungo,
 3 Leungo le bonwang ke basadi tshupo ya bosadi.
 4 Bosigong ga go ope yo o nkuhlwelang,
 5 Botlhe ba re ke malao a tshwenyo bobbe,
 6 Bona ba tlhokana le go ikutlwelelela la ka moso.
- 7 A nna khutsanyana ya moopa!
 8 Pelo ga e tshwane le sefatlhego,
 9 E timilwe nko ya modupo go dupa,
 10 Ka ya sefatlhego sa batho ke sebi se se senang mosola,
 11 Ke ka bo ke ithagisitse thokolo bonnyaneng.
 12 Ke thusa eng ke le mosadi ke sena bana?
- 13 Boopa bo botlhoko jo bo fetang jwa pelegi,
 14 Bo tlhokisa mosadi boroko a lale a bala-bala,
 15 Bofelong a fetse a bua-bua mo bathong.
 16 Bo mo ja pelo bo mo kokona se-ka-bolwetse,
 17 Bo fetse bo mo tlogela a fedile fedi-fedi,
 18 Botshelo, sekgopi, bo gane go boela kwa motlhoding.
- 19 Motlhodi wa me utlwa selelo sa me,
 20 Tlhomogela bohutsana ba me pelo ke nne jaaka lephutshe,
 21 A nna sepa la me ga le tsewe jaaka la mong-gae?
 22 A nna ga ke seboba sa go ka mpampediwa!
 23 Mpolelele boleo ba me, o intshwarele,
 24 Mosako ke tlaa o agela polelo ya gago se-ka foko la moswi.

- 3.1 Naya sekapuo se se mo moleng 14 le mosola wa sona. (2)
- 3.2 Tlhalosa bokao jwa mola 20 jaaka o dirisitswe mo lebokong. (2)
- 3.3 Naya ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng 24 le mosola wa yona. (2)
- 3.4 Maikutlo a mmoki ke afe ka ga boopa? Tshegetsisa karabo ka lebaka. (2)
- 3.5 O ithutile eng mo lebokong le? (2)

[10]

POTSO 4: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

LOSO – MD Mothoagae

- 1 Ke kopanye le ngwana a putsaputsa dikeledi
 2 Di mo farafere matlho a sa bone, pelo e hibitse,
 3 Manyaapelo 'fatlhegong sa gagwe a sa gake;
 4 Ana loso o setlhogo jang go ipoa kgatsu,
 5 O mpone bosielala maloba, gompiano ke khutsana.
- 6 Loso o tshutlheledi e se nang botshabelo,
 7 Ka kodukgolo o bitsa o ratang le o ganang,
 8 Kana ga o bitse o ganang sephatlolapelo,
 9 Maano a batlhalefing a tšhwa jaaka metsi a sebataolo,
 10 O tlhokise monna go laela mogatse le bana.
- 11 Ka makoko le setlhogo o kgaoganya diyathoteng
 12 O kgaoganya mowa le nama 'tshelo bo fele,
 13 O gabuduke 'pelo tsa barati ka tšhaka e bogale,
 14 'Pelo di gamukele botlhoko di gelele kgodu e khibidu,
 15 O fetile jaaka setsokotswane wena phiri e ntsho.
- 16 Loso tsamaela koo nna ga ke go rate o bosula
 17 O bosula o sa jewe o ka re o legapu le tsenwe ke phefo,
 18 O botlhoko o galaka jaaka santlhoko'
 19 O tlhokofatsa 'tshelo jwa batshedi botlhokotlhoko,
 20 O phatlole pelo tsa batshedi go sa le botlhoko
- 21 A khutsanyana ya go swa kgantlapane,
 22 O nama o re tšheletšhele ka matlhajana,
 23 E koo e se wena loso e ka bo e le thobalo,
 24 E re batho go swa ba boe, 'tshelo bo tsewelele,
 25 O tshwanelwa go tsongwa wa ripitliwa le tshika yotlhe.

- 4.1 Tlhalosa mola 3 jaaka o dirisitswe mo lebokong. (2)
- 4.2 Naya ponagalo ya poko e e mo moleng 9 le mosola wa yona. (2)
- 4.3 Naya sekapuo se se mo moleng 16 le mosola wa sona. (2)
- 4.4 Ke maikutlo afe a a senolwang ke mmoki mo lebokong le? Tshegetsisa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 4.5 Ke thuto efe e o e ungwang go tswa mo lebokong le? (2)

[10]**LE**

POKO E E SA TLHAOLWANG**POTSO 5: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

BOFEREFERE JWA TORO – CLS Thobega

- 1 Toro, o leferefere ditšhabeng,
- 2 Ditšhabeng, o tsenya magomogomo:
- 3 Magomogomo re sa a rateng,
- 4 Matlhamutlhamu a a lethothomo –
- 5 Tota toro o ntswela kae?
- 6 Kae masigo ke robetse?
- 7 Ditsholofelo tsa 'go di kae?
- 8 Borokong toro ke sepetse:
- 9 Ke sepetse jaaka tonki e lapile,
- 10 Ke tsoga dikobong ke gamaregile –
- 11 Ga ke bone madi a ke a lorileng,
- 12 Ntlogela boroko, o ntshotlelang?
- 13 Ke tšhatšhametsa madi ka šeleketla,
- 14 Ka šeleketla megopo ka e bona:
- 15 Ke utlwa pelo'a me e šanyašanya –
- 16 Borokong ditlhabi ke tlaa iketla,
- 17 Madimadi ka matlho ke a bonabona.
- 18 Toro wa nkitsa go ikakanya,
- 19 Go ikakanya ke le ikhutsong –
- 20 Toro o ntsentse boitumelong,
- 21 Pelo'a me ya sweufala jaaka kapoko,
- 22 Kapoko dithabeng pitseng'a maroko,
- 23 Ruri toro o nkopisa tlhogo!

- 5.1 Kgankgolo ya leboko le, ke efe? (2)
- 5.2 Mmoki o senola maikutlo afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 5.3 Naya ponagalo ya poko e e mo meleng 5 le 6 le mosola wa yona. (2)
- 5.4 Faa sekapuo se se dirisitsweng mo moleng 21 le mosola wa sona. (2)
- 5.5 Molaetsa o o o ungwang go tswa mo lebokong le ke ofe? (2)

[10]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse di tlaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

PADI

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

POTSO 6: POTSO YA TLHAMO

LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea

Tlhalosa ka moo poloto ya *Leba Seipone* e re senolelang mebotwana ya botshelo jwa ga Motswagauteng ka gona. Tshegetsa karabo ya gago ka ditiragalo go tswa mo pading e. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]

POTSO 7: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO A

A utlwa keledi ya mosadi e rothela mo lerameng la gagwe. A utlwa bothitho jwa yona fa e thepologa le lerama la gagwe. Go tloga foo a se ka a tlhola a utlwa lefoko lepe go tswa mo molomong wa mosadi go fitlha a fetsa go mmeola.

E rile bosigogare, Motswagauteng a utlwa lebati le bulega. A tlola a nna ka marago. Mosadi yole a tsena. A fitlha a mo leba mo matlhong, a sa bue sepe. A letla dikeledi go dira boithatelo mo marameng a gagwe. A ntsha keetane mo kgetsaneng ya borokgwe jwa sesole jo a bo apereng a e rwea Motswagauteng mo molaleng. A mo tlogelela seipone. Motswagauteng a sala a ipotsa dipotso tse di tlhokang dikarabo. A felelwa ke boroko. A nna tsala le phatsa ya seipone e a e filweng.

5

Basadi ba ne ba diragatsa ditaello tsa ga Mokwepa fela jaaka a ba laetse. Ba ne ba mo tthapisa dintho le go mo sidila matsadi. E rile ka masa mo bosigong jwa boraro, Motswagauteng a bona mosadi yole a tsena. A mo tlela diaparo tse di tshwanang le tsa badisa ba ba disitseng ka kwa ntle le ditlhako tsa sesole tse dikhunou. A mo laela go di apara ka bonako le go rwala ditlhako. A soboka makgasa le go a tsenya mo lešegeneneng. Fa a fetsa a mo laela gore a mo sale morago. Mosadi a thibosa bolao jo moeka a ntseng a robala mo go jona. A bula lebati la sephiri. A laela Motswagauteng go mo sala morago.

10

15

E rile fa a dikadika go mo sala morago, mosadi a boa, a fitlha a mo itaya ka legofi mo lerameng, menwana ya gagwe ya sala e ipadile ka botlhamo mo lerameng la moeka. Motswagauteng a itse go mo sala morago. Ba tsamaya ba ntse ba sutlha mo bobing jwa digokgo. 20

E rile ba ntse ba ile, ba kopana le mogorogoro o o lefifi jalo, mosadi a ema le go bonesa mo godimo ga ditlhogo tsa bona. Ga bonala lebatlha le le tibidikwe le tletse bobi jwa digokgo. A laela Motswagauteng go pagama mo magetleng a gagwe, gore a kgone go lotlolola. A mo neela le tšhwantlha ya dinotlolo. E rile Motswagauteng a ntse a sokola go lotlolola lebatlha la teng, ba utlwa dintšwa di bogola kwa ba tswang teng. 25

- 7.1 Mosadi yo keledi ya gagwe e rothelang mo lerameng la ga Motswagauteng ke mang, mme o amana jang le ena? (2)
- 7.2 Tiragalo e e tshalosiwang mo temaneng, e diragala kwa ga mang? (1)
- 7.3 Tshalosa ka botlalo mokgwa o Motswagauteng a ngweegileng ka ona kwa bookelong. (2)
- 7.4 Go ya Gauteng ga ga Motswagauteng go tswelletsang jang morero wa padi e? (2)
- 7.5 Go kopana ga ga Motswagauteng le Sepoko go tswelletsang jang poloto ya padi e? (2)
- 7.6 Padi e, e tshagisa Mosala e le motho yo o ntseng jang? (2)
- 7.7 Tshobotsi ya ga Motswagauteng e na le seabe sefe mo tiragalong ya tshaolele ya kwa sekolong sa Foreiborogo? (2)
- 7.8 Semelo sa ga Kabo se na le seabe sefe mo botshelong jwa ga Motswagauteng kwa Foreiborogo? (2)
- 7.9 Tshagisa tiragalo e le NNGWE fela ya tshaolele e e neng ya diragala kwa Foreiborogo. (2)
- 7.10 Ke maikutlo afe a a tshagisiwang ke mosadi yo o umakiwang mo temaneng? Tshegetsang karabo ya gago. (2)
- 7.11 Go ya ka wena, a go ikwadisetsa sekolo sa bosigo ga ga Motswagauteng go mo thusitse? Tshegetsang karabo ya gago. (2)
- 7.12 Fa o ne o le Motswagauteng o utlwa la ntlha gore mmaago ke mang, o ne o tlaa dira eng? (2)
- 7.13 O ithutile eng ka ga moanelwa Pule? (2)

[25]

POTSO 8: POTSO YA TLHAMO

OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise

Tlhalosa ka moo poloto ya *Omphile Umphi Modise* e re senolelang mebotwana ya botshelo jwa ga Motlalepule ka gona. Tshegetsa karabo ya gago ka ditiragalo go tswa mo pading e. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]

POTSO 9: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO B

<p>Fa ba ntse ba ora molelo jaana, ga kotama menang e mebedi gaufi le fa isong, ya simolola go itlhotlhora diphuka ya ba ya sala e le bogonoko, jaanong ya sesela e bapile, o mongwe o sesela o thenekisa dinoka jaaka kgarebe e bona lekau. Modise a e tlhoma matlho jaaka e kete ke sa ntlha a e bona, e tswa a ne a dira sentle ka go e tlhoma matlho, gonne o ne a šebile kgakgamatso ya Popo. Aitsane mo sikeng lwa menang e, o monamagadi ke molaodi, o motonanyana ke mogakolodi. Mohumagadi ga a tsamaye, o tlhola a pitika fela, monna o mo tlišetsa dijo a ntse a kaname fela, fa a rata go retologa a robala ka 'tlhakore lo longwe, monna o bitsa batlhanka ba tla go retolola mohumagadi, o tlhapa ka matute a ditlhatsana tse go itsiweng di rethefatsa mmele wa mohumagadi.</p>	5 10
<p>Le fa motho a na le tlhaloganyo ya go gopola dilo tse dintsi tse di gakgamatsang, tse e reng fa re ntse re di akanya re utlwe re sisimoga mmele ka ga pheletso ya tsona, tshoswane e sa ntse e mo siya ka dilo tse dintsi thata, ke gone motho o lemogang gore e tlaa re monna a tlaa dira tiro ya gagwe ka tlhoafalo, e be e le fa a lebagane nayo fela, go se sepe gape se o tshwanetseng go se tlhokomela. Mo merafeng mengwe motho a le esi o sa ntse a dira tiro di le dintsi, mme tshoswane e setse e lemogile gore tiro nngwe le nngwe e dirwa ka botswerere le manontlhotlho, fa mongwe le mongwe mo setlhopheng a na le karolo e e mo lebanyeng, fa mongwe le mongwe a itse gore setlhopho se tlaa ya moribe ka ntlha ya gagwe, fa mongwe le mongwe a itse go rata monkaene jaaka a ithata, go mo direla jaaka a itirela.</p>	15 20
<p>Re senya madi a se kana ka sepe re leka go ithuta go direla monkarona jaaka re itirela, mme e re morago e be e le matsapatsapa a lefela. Bopelotshetlha le bohula ke boswa ja madi a setho.</p>	
<p>Bonyana jwa madimanana ke nako e e tlotlegang thata mo botshelong jwa motho. Ke nako e e leng gaufi thata le tsa mmuso wa legodimo, gonne kgopolo tsa rona di sa ntse di apere bosweu le tshiamo.</p>	25
<p>Fa le ntse le tlhaba le be le phirima o robala o nyenya. O robala o gopotse kgongwana tse o di tlogetseng mo thitong ya 'tlhare sa mokgalo, tse o tlaa tsogang o ya go rora majwe ka tsone gore o tle go aga lorako. Mme matlho a šebile kgalalelo e e kwa pele ele, e e tlaa reng kamoso e be e fetogile lefela, e fetotswe ke maswabi le ditlhong.</p>	30
<p>Modise a ya go robala a nyenya, a gopotse mafoko a ga rraagwemogolo: 'ngwanaka bomatlhogole ba bonwa ka go disa kgomo tsa mafisa ...'</p>	

- 9.1 Ke bomang ba ba orang molelo? Ba nna kwa kae? (3)
- 9.2 Ke ka ntlha ya eng lonaka lo lontsho lo ne lo nna mo godimo ga kgoro ya lesaka? (2)
- 9.3 Go tlile jang gore Modise a bo a nna mo Matile? (2)
- 9.4 Naya mabaka a MABEDI a a pateleditseng Motlalepule go isa Modise kwa kgodisetsong. (2)
- 9.5 RraMosidi o thusa jang mo tswelatsong ya padi e? (2)
- 9.6 Tshobotsi ya ga Motlalepule e nnile le seabe sefe mo botshelong jwa gagwe? (2)
- 9.7 Monnamogolo Ofentse o re senolela morerwana ofe mo motsaneng wa Matile? (2)
- 9.8 A o dumelana le ntlha ya gore mokwadi o koafaditse semelo sa RraMosidi? (2)
- 9.9 Motlalepule o re senolela eng ka go taya ngwana wa gagwe Omphile? (2)
- 9.10 A tshwetso e e tserweng ke Motlalepule go isa ngwana wa gagwe kwa kgodisetsong, e siame? (2)
- 9.11 Fa o ne o le kgosi ya morafe wa Matile, go le batho bangwe ba ba tlhotlheletsang bana go se tsene sekolo, o ne o tlaa dira eng? (2)
- 9.12 O ithutile eng ka mokgatlho wa Baitiredi? (2)
- [25]**

POTSO 10: POTSO YA TLHAMO**MASEGO – G Moka**

Tlhalosa ka moo poloto ya padi e re senolelang mebotwana ya botshelo jwa ga Masego ka gona. Tshegetsa karabo ya gago ka ditiragalo go tswa mo pading e. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 11: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MASEGO – G Moka**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO C

MmaSontaga o ne a sa rate maokelo, a dumela gore ga a siamela pholo ya gagwe.

Le ona monko o o maatla wa dibolaya ditshenekegi wa tlwaelo mo maokelong o ne o sa kgone go bolaya go nkgaga ga loso mo dinkong tsa gagwe makgetlo otlhe ao a neng a gata mo bookelong.

O ne a tlhoile ditulo tse tsa kalafo. Go ya ka ena, fa motho a amogelwa teng, e ne e le molaetsa o o utlwalang sentle gore motho yoo o mo tseleng go bona Mmopi wa gagwe, mme balosika lwa gagwe ba simolole go rulaganya madi a go mmoloka le go reka kgomo ya mogoga. 5

E ne e le nakonyana fela, mme rotlhe re tlaa bo re utlwa leina la molwetsi yo o kwa bookelong mo lenaneong la seyalemoya la go bega dintsho. 10

Jaanong a le dingwaga di feta somaamararotharo, MmaSontaga o ne a rorisa Morena, a mo lebogela pholo eo a neng a mo segofaditse ka yona; a se ka a tshwanelwa ke go robala kwa bookelong.
A tsamaya a eme thwii, a sa dirise le lona lore.

Go ena, go ne go sena molemo o o ka tswang mo tlhakantsukeng ya dikgetsi tsa polasitiki tseo di neng di bontsha ka fa teng, di tletse metsi le melemo ya mebalabala, mme di e tshela mo molwetsing ka dipeipe tse dintshintsi tseo di neng di tsena di tswa mo dikarolong tse di farologaneng tsa mmele wa gagwe. 15

Metšhini e e tshosang, e e lelang jaaka pelo ya motho, e ne e tlhola; mme banna le basadi ba ba tsweleng bosweu, ba sasanka le bookelo ka ditshipi tse di sisimosang mmele, ba ba tlhola. 20

'Fa nako ya me e fitlha, tlogelang thata ya Modimo e diragale; lo se nkiseng bookelong!' seo e ne e le pina ya gagwe ya tsatsi le tsatsi go balosika lwa gagwe.

MmaSontaga o ne a sa tswa go etela bookelo malatsi a mararo a a fetileng, mme setlogolo sa gagwe se sa bone le go bona gore o tsile go se lekola. 25

Masego o ne a kaname fale, a sa utlwe, a ntsha modumo o o tshosang ka dinko go tsamaisana le go ya fatshe le godimo ga motšhini o a neng a lomagantswe le one ka peipi e ntsho.

'Nnyaya,' a gana, 'dilo tse tsa segompiano ke maiteko a a sa kayeng sepe go lelefatsa matshelo a batho, mme a tlaa nna a betse se fololetse!' 30

Setlogolo sa gagwe, Masego, se ne se robaditswe mo phaposing e go neng go twe ke ya kalafo e e tibileng, a bolelelwa ke mongwe wa baoki.

'Ke ba ba kae ba bona ba ba tshelang?' a batla go botsa mooki fa a bona phaposi eo e na le ditopo tse dingwe tse di tshelang.

'Go na le kgonagalo e kgolo gore o tlaa tshela,' Mooki a ithaopa go mmolelela e kete o bala tlhaloganyo ya gagwe. 35

- 11.1 MmaSontaga o amana jang le Masego? (1)
- 11.2 Naya lebaka le le dirileng gore Masego a amogelwe mo bookelong. (2)
- 11.3 Poloto ya padi e, e senola motlha ofe wa ditiragalo? (2)
- 11.4 Semelo sa ga *Sannah* se tlhotlheleditse jang go kobiwa ga ga Masego? (2)
- 11.5 Ke eng se se tlhotlheleditseng rre Kgotle le rre Selamolela go kopa Masego go tsena sekolo kwa Sedimosang? Tshegetsa karabo ka dintlha di le PEDI. (4)
- 11.6 Go se utlwane ga Ntsime le Masego go tlhodilwe ke eng? (2)
- 11.7 Seabe sa ga *Knox* Selamolela e nnile sefe mo botshelong jwa ga Masego kwa sekolong sa Sedimosang? (2)
- 11.8 Tlhagisa dintlha di le PEDI fela ka ga tshobotsi ya ga Masego. (2)
- 11.9 Fa o ne o le Goabaone, ngwana wa gago a teketiwa ke rraagwe, o ne o tlaa dira eng? (2)
- 11.10 Go ya ka wena, a tshwetso ya ga Tsawe ya go se tshwarise base *Schalk* morago ga go robala le morwadie, e siame? (2)
- 11.11 Polao ya ga Kgabo Motsepe e tlisa maikutlo afe mo go wena? (2)
- 11.12 O ithutile eng go tswa go moanelwa Sello? (2)
- [25]**

KGOTSA

DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse di tlaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa batlhatlhojwa ba ithophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa batlhatlhojwa ba ithophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 12: POTSO YA TLHAMO***DITLHANGWA TSA SETSO – G Leeuw le ba bangwe***

Buisa ditlhangwa tse di latelang ka kelotlhoko, mme o kwale tlhamo ka ga tsona.

- 'Tlholego ya Bakgatla ba ga Kgafela'
- 'Leboko la dikgomo'

Sekaseka le go bapisa dikgwetlho tse di tthagisiwang ke naane ya 'Tlholego ya Bakgatla ba ga Kgafela' le 'Leboko la dikgomo', mme o senole gore morafe wa Bakgatla ba ga Kgafela o ne o aparetswe ke mathata le gore go rua kgomo ke go ipiletsa mathata. Boleele ba tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

NAANE: 'TLHOLEGO YA BAKGATLA BA GA KGAFELA' – CLS Thobega**NOPOLO D**

Ga twe e rile ka letsatsi lengwe ga bo go na le Bakgatla ba ba neng ba tswa Botlhabatsatsi, mme ba setse ba busitswe ke marena a le mantshi, le fa bangwe ba busitse nako e khutshwane fela. Bakgatla e ne e le setšhaba se se thata mo dintweng.

Ga twe ga go yo o itseng gore ba kgaogantswe ke eng, mme o ka re e ne e le ka ntlha ya go lwela borena. Ba kgaogane fa go ne go busa Kgafela. Pheto o ne a ya go tlabana le Makgotso yo o neng a romilwe go ya go thusa Bakwena fa ba ne ba lwa le Bangwaketsi. Fa a le kwa Mokwena, o ne a laletsa Legwale kgosi ya Bakwena go ya go tlabana le Pheto morwa mogoloe. 5

Go ne ga nkgaga go sa bola, mme kwa bokhutlong Legwale o ne a tshwarwa ke Bakgatla, mme ba mo rekegela, ba mo neela dikgomo, mme ba mmusetse kwa Mokwena. 10

Go tloga foo, ga twe go ne ga busa dikgosi di le dintsinnyana, mme di ne di sa emise go bolaana fa gae. Merafe e ne e lwa ka boyona. Ditsebe o ne a bolawa fa gae. Go ne ga tlhokafala bana ba le bantsi ba ga Pheto, mme bogosi jwa wela mo baneng ba ga Pilane. Pilane yo e ne e le ngwana wa gofejane wa ga Pheto, mme tota bogosi bo ne bo sa mmetse mo phatleng. Ga twe Pilane o ne a tshaba Matebele, mme o ne a ya kwa thabaneng ya Mmamodimakwana. Go tloga foo o ne a ya Bopedi ga Mapela. 15

Fa a le koo, Moselekase a romela molaetsa gore Pilane a boele gae. Ena o ne a roma monnawe e leng Kgotlomaswe, mme ena a fitlha kwa gae a itira kgosi, mme Pilane a lwa le ena. Kgotlomaswe o ne a emisa go isa lekgetho kwa go mogoloe e leng Pilane. 20
Pilane o ne a bolaya mogoloe e leng Kgotlomaswe, mme Moselekase o ne a re Pilane o molato ka a bolaile mogoloe. Pilane o ne a ya gape kwa Mapela.

Fa Pilane a tshabetse kwa Bopedi, Bakgatla ba ne ba se na kgosi, ba faletse le naga. Molefe morwa Pheto o ne a phutha Bakgatla, mme a ba busa. E rile Pilane a tla, a mo neela bogosi ka kagiso. Ga twe ka nako ya ga Pilane, Bakgatla ba ne ba ntsifala thata 25
e bile ke ka nako e maburu a neng a tla mo *Rustenburg* ka yona. Maburu a ne a bitsa dithaba tse di gaufi le *Rustenburg* a re ke *Pilanesburg*.

LE

LEBOKO

NOPOLO E

LEBOKO LA DIKGOMO – MOM Seboni

- 1 Malenkhu a marumo,
- 2 Seapaa letoutou,
- 3 Modimo o o nko e metsi,
- 4 Mogodungwana o o molelo
- 5 More o fisang banna ditedu,
- 6 Dinyamafura di sa a tloeng,
- 7 Selo sa mosimane wa Mokalaka,
- 8 Ka nna nayo ka tlhoka boroko,
- 9 Ka e tlhoka ka tlhoka boroko,
- 10 Kgomo modimo wa mo gae
- 11 Modimo o o jeleng rre,
- 12 Le nna ngwana o tlaa nja!
- 13 Kgomo totlhanya ditšhaba,
- 14 Banyana ba re ya re e lela e re mmuu!
- 15 Bagolo ba re ya be e re marumo!
- 16 Ka e se dikgomo e le ditsosamodumo.
- 17 Kgomo e bolaile banna ba le bantsi,
- 18 Naa lona basadi lo bolawa ke eng?
- 19 A be rona banna re ipolaya
- 20 Manong ga a ke a nna mapiping fela,
- 21 A be a bona dinama tsa batho
- 22 Tsa banna ba ne ba tlabanela ngope.

[25]

POTSO 13: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NAANE: 'TLHOLEGO YA MORAFE WA BATLHAPING' – CLS Thobega**NOPOLO F**

Ga twe e rile bogologolo ga bo go na le kgosi e bidiwa Mamae. Kgosi e, ya bo e eteletse morafe wa Batlhaping pele kwa Taung. Kgosi e, e ne e na le bana ba bidiwa gotwe ke Tau, Molefe, Phuduhudu le Phuduhutswana. Boswa ba nkwe ya bo e le jwa ga Phuduhudu, mme ka ntlha ya botshwakga jwa tsewa ke Phuduhutswana. E rile Batlhaping ba kgaogana le Barolong ka e le bana ba monna a le mongwe, 5
Phuduhutswana ya nna kgosi ya Batlhaping, mme ba ya go nna gaufi le Noka e Tshetlha. Ba phela ka go ja ditlhapi, mme ba bidiwa Batlhaping.

Ga twe e rile Batlhaping ba ntse ba le kwa Nokeng e Tshetlha, Tau a ba bitsa gore ba boele kwa go ena kwa Taung. Ka pilediwa e lwelwa e bile maropeng go boelwa, Phuduhutswana le morafe wa gagwe ba ne ba boela kwa Taung. Phuduhutswana o 10
ne a belaela mogoloe e leng Tau, a sa bone fa a tlile go nna le kagiso. Ka mano a sa site, Phuduhutswana o ne a raya bana ba gagwe a re: 'Ke ikabile ditsebe'. O ne a ba raya a re Phuduhutswana ga a utlwe. Bana ba ne ba dira fela jalo, ba bolelela batho gore monnamogolo ga a utlwe, o utlwa fela fa go goiwa.

Ga twe ka letsatsi lengwe ya re go le kwa kgotla, ka ba ithaya ba re Phuduhutswana 15
ga a utlwe, Barolong ba seba ka Batlhaping ba na nae. Barolong ba ne ba re: 'Morafe wa Batlhaping ke morafe wa dirukutlhi tse di ganang go utlwa. Gompieno re tshwanetse go ba sokolola. Re tlaa ba direla sediko bosigo'. Phuduhutswana a bo a ba utlwile a sa utlwa ka tsa ga Morakile.

Ka gaabo boi go sa lelwe, a bolelela bana ba gagwe gore ba phuthe diphoko le dipodi 20
tsa meroba ba ineye naga. Diphoko tsa tsosa modumo ka e ne e le bosigo, mme batho ba ga Tau ba utlwa, mme ba tla ba re ba tlile go ba bolaya, ba fitlhela naga e le tshetlha, e le a o ne o mpeile motho.

- 13.1 Go ya ka naane e, Batlhaping ke bakae ka tlhologo ya bona? (1)
- 13.2 Go tlile jang gore ba bidiwe Batlhaping? (2)
- 13.3 Ke go reng go twe boswa jwa nkwe e ne e se jwa ga Phuduhutswana? (2)
- 13.4 Ke seane sefe se o ka se dirisang go tlhalosa dikgogakgogano tse di nnileng teng magareng ga Barolong le Batlhaping jaaka bana ba monna? (2)
- 13.5 Maikutlo a gago ke afe tebang le go sa utlwane ga Batlhaping le Barolong e tswa e le batho ba le bangwe? (2)
- 13.6 Go lemoga ga ga Phuduhutswana gore ga go tle go nna le kagiso gare ga gagwe le Tau le go araba Tau ka gore 'ke ikabile ditsebe' go senola semelo sefe sa gagwe? (2)
- 13.7 Botshwakga jwa ga Phuduhudu bo na le seabe sefe mo naaneng e? (2)
- 13.8 O ithutile eng go tswa mo naaneng e? (2)

LE

LEBOKO**NOPOLO G****BATLHAPING BA KGOTLA YA OORRAMAIDI – PC Mooa**

- 1 Re tota re le Batlhaping,
- 2 Batlhaping ba oorramaidi,
- 3 Re Batlhaping ba kgotla ya oorramaidi,
- 4 Re tlogola kgotleng ya oorramankurwane.
- 5 Re bana ba ga Maida-a-kgatsele,
- 6 Ba go tlhapa ka lobese,
- 7 Ba iphorola ka tlhoa metsi a le teng.
- 8 Ga re Batlhaping ba ntete foo,
- 9 Re nkgisana tshika le ba kgotla ya oorramankurwane,
- 10 Re bana ba ga Mothibi le Maida,
- 11 Beng ba noka e tshetlha.
- 12 Re batho ba go itimola mogote sekatlhapi,
- 13 Sekatlhapi e biloga metsing le re tserr!
- 14 Re Batlhaping ba ba mabela
- 15 Re itse o se re utlwele mebileng,
- 16 Ga re je tlhapi ga re majatlhapi,
- 17 Re ana tlhapi re Batlhaping
- 18 Sejatlhapi re se peteketsa jaaka majatlhapi.

- 13.9 Go tlhapa ka lobese metsi a ntse a le teng go re senolela eng ka Batlhaping? (2)
- 13.10 Leboko le, le senola semelo sefe ka Batlhaping? (2)
- 13.11 Nopola mela e MEBEDI e mmoki a senolang mmala wa sebokiwa ka yona. (2)
- 13.12 Go ya ka mela e o e nopotseng, tlhagisa mmala wa sebokiwa. (2)
- 13.13 Ke thotloetso efe e o ka e nayang bašwa morago ga go buisa leboko le? (2)

[25]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a ithlophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a ithlophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 14: POTSO YA TLHAMO**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Moku**

Go palelwa ga Nkefi go tsaya ditshwetso tse di maleba ka ga botshelo, go nnile le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang mo botshelong jwa gagwe. Tshegetsisa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo tsa teramakhutswe ya Sekoropolapa. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 15: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Moku**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO H

PULE:	Ntšwa ke eo! (Ba a tshaba. Ntšwa e loma Seponono mo maragong.)	
SEPONONO:	(O a goa) ljoo! E ntomile ...!	
SARA:	(Mo ntlong) Go na le motho yo o goang.	5
RAMOOPAMPA:	Mo tlogele, basetsana ba ba sasankang masigo ba, ga ba ithate. (Ba tswela ka go ja. Metsotswana pele ga ura ya borobedi, ke fa mongwe a kokota.) (O buela kwa tlase)	10
SARA:	Ke mang masigo jaana?	
RAMOOPAMPA:	(O bula lebatl)	
	Ahee! Ke ka le thusa?	

KONTI:	Ee rra, re tlike mo go wena. (<i>Ramooopampa o a ba bulela, ba a tsena</i>)	15
RAMOOPAMPA:	Ee, le reng le tsamaya masigo jaana?	
KONTI:	Rra e re go re bona re le fano, re mo mathateng.	
RAMOOPAMPA:	(<i>O a gakgamala</i>) Mathata! Mathata a eng?	
KONTI:	Re tlisitse molato.	20
RAMOOPAMPA:	Molato! Molato wa eng?	
KONTI:	Ngwana yo o mmonang yo, ke ngwanake, o lomilwe ke ntšwa ya gago mo maragong.	
RAMOOPAMPA:	Ntšwa? E mo loma leng?	
MMAUWANE:	Ke ne ke mo romile kwa Naledi mo maitsiboeng. O tlhaga a lomilwe ke ntšwa.	25
RAMOOPAMPA:	Bagaetsho, ga ke le tlhaloganye. Ga le bue nnete.	
MMAUWANE:	Ke nnete e e se nang bana ba phefo.	

- 15.1 Ke mang yo o lomilweng ke ntšwa mo maragong, mme e mo lometse kwa ga mang? (2)
- 15.2 Naya ditiragalo di le THARO tse di neng di direga gaufi le ntlo e e mo sekhutlong. (3)
- 15.3 Rre Mokhonto o ne a itsege ka eng? (2)
- 15.4 Ntsha maikutlo a gago mabapi le ntlo e e nang le lebota e bile e le mo sekhutlong. (2)
- 15.5 Goreng Ramoopampa a sa bofolola dintšwa lwa ntlha fa a ne a tswetse kwa ntle nako e pula e neng e na? (2)
- 15.6 Go romiwa ga ga Seponono go neile Pule tšhono ya go bona mokapelo. Tshegatsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 15.7 Semelo sa ga Konti se na le seabe sefe mo tswelatsong ya morero wa teramakhutswe e? (2)
- 15.8 A go siame gore o romilwe o bo o tsamaya o aparela? (2)
- 15.9 Fa o bona, a Pule o rata Seponono? Tshegatsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 15.10 Fa o ne o le Seponono o na le bana ba banye, a o ne o tla tswelela o ratana? (2)
- 15.11 Go ya ka wena, a tshwetso e e tserweng ke Konti ya go se duedise Ramoopampa e siame? (2)
- 15.12 O ithutile eng ka moanelwa a tshwana le Mmauwane? (2)

[25]

MMUI C:	(O pagame lebotana, o a tshegatshega) E bile rre o tshaba mapodisi. Ke bone a tshogile thata Fa go twe o ya go tthatlhelwa. Le rona re tlaa ipatlela rre yo mongwe, A nna a re rekela diaparo tse ntle.	35
MMUI D:	(O ntse a sonyasonya) Mmolelele abuti Lesego! Go tshwana le fa re ka bo re se na rre.	40

- 17.1 Naya maina a MMUI A le MMUI B ba temana e e fa godimo. (2)
- 17.2 Naya leina la feme le lefelo le MMUI A a neng a dira mo go yone. (2)
- 17.3 Naya maina a bana ba MMUI A le MMUISWA B. (2)
- 17.4 Ke kgato efe ya semolao e MMUISWA B a e tsereng kgatthanong le MMUI A? (2)
- 17.5 Seabe sa *Angelina* ke sefe mo tswelatsong ya poloto ya terama? (2)
- 17.6 Ntsha maikutlo a gago tebang le maitsholo a MMUI A. (2)
- 17.7 A makgarebe a ga Motsamai a ne a mo rata? Tshegetsisa karabo ya gago. (2)
- 17.8 Naya semelo sa ga *Gladys* o be o se tshegetse ka dintlha di le PEDI. (3)
- 17.9 Fa Motsamai e ne e le rraago, mme a le sotla jaana, o ne o ka dira eng? (2)
- 17.10 Go ya ka wena, a go siame gore bana ba Motsamai le maabona ba tlogele Motsamai a le gaufi le go swa? (2)
- 17.11 Fa o ne o le tsala ya ga Motsamai, mme a iphetotse phate jaana o ne o ka mo gakolola ka eng? (2)
- 17.12 O ithutile eng ka modiragatsi a tshwana le Lenkapere? (2)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80